

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Фурман Анатолій Анатолійович – доктор психологічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту гуманітарних наук Національного університету «Одеська політехніка».

Критичне мислення в академічному середовищі: від теорії до практики: збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса: Університет Ушинського, 2026. 473 с.

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, присвяченої різним психолого-педагогічним аспектам інноваційного потенціалу особистості, сучасним методам та формам організації освітнього процесу у закладах освіти різного рівня, розвитку критичного мислення під час підготовки здобувачів у закладах освіти.

Науковці висвітлюють питання щодо сучасних форм і методів розвитку критичності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть їх автори.

© Університет Ушинського

ВОТЬКАНИЧ Мар'яна Іванівна

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЧЕРЕЗ ІНТЕРПРЕТАЦІЮ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДОБИ МОДЕРНІЗМУ

В умовах сучасного світу, що характеризується мінливістю, неоднозначністю й перманентною змінністю, людство стикається з глобальними викликами, серед яких крихкість соціальних систем, тривожність через відсутність стабільності, ускладнене сприйняття реальності у зв'язку із потужними інформаційними потоками, зростанням ролі штучного інтелекту тощо.

Турбулентні умови формують нову реальність, за якої раніше відомі підходи до вирішення проблем втрачають свою доцільність. Швидкі зміни в суспільстві вимагають відповідної реакції його індивідів, адже в плинному середовищі не достатньо мати певний багаж знань, оскільки в умовному «завтра» він може бути вже неактуальним.

Ці обставини зумовили потребу в переосмисленні системи освіти, яка є тим основоположним інститутом, що в значній мірі формує майбутнє людства. Закономірною реакцією стала орієнтація на компетентнісний підхід до навчання, який передбачає не тільки здобування знань, а й розвиток умінь коректно їх застосовувати в різних життєвих ситуаціях. Як слушно зазначає дослідник І. Хом'як, «в умовах інформаційного суспільства викладач втрачає функцію транслятора знань, його завдання – допомагати студентам розв'язувати проблемні завдання, розвивати вміння робити самостійні висновки на основі дібраних аргументів. У процесі вирішення проблемних задач, участі в лінгвістичних дискусіях, обґрунтуванні власних позицій виникає потреба в застосуванні критичного мислення» [Хом'як 2019, с. 3].

Підсумувавши здобутки психолого-педагогічної думки, науковець наводить такі ключові властивості критичного мислення, як «усвідомленість, самостійність, рефлексивність (самоаналіз), цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість» [Хом'як 2019, с. 3].

Погоджуємось із дослідником, що в цифрову епоху, позначену стрімким зростанням обсягів відомостей різної якості, здатність адекватно сприймати, фільтрувати й оцінювати дані є однією з базових потреб людини, запорукою ментального, а часом і фізичного здоров'я. Основою медіаграмотності є вміння мислити самостійно, критично. Однак ця навичка вимагає певного досвіду, що лежить в основі будь-якого аналітичного процесу.

Потужний ресурс для розвитку критичного мислення має читання художньої літератури, предметом зображення якої завжди є людина та все, що її

хвилює. Ці потенції посилюються, коли осмислення досвіду людства, акумульованого в красному письменстві, стає частиною професії.

У системі підготовки фахівця-філолога, майбутнього вчителя української мови і літератури одне з основоположних місць займає освітній компонент «Історія української літератури», який не просто знайомить студентів із кращими надбаннями національного мистецтва слова, але й ілюструє світоглядну динаміку народу, рух гуманістичної думки крізь віки.

Хронологічний підхід до вивчення літературних явищ дає змогу концептуалізувати, упорядкувати систему цінностей, що гартувалася століттями й знайшла відображення у творах художньої словесності. Кожен виток розвитку літератури відображає дух відповідної епохи, моделює конкретний тип героя і його оточення, а отже, стає дзеркалом людини свого часу.

У художньому творі немає готових відповідей – є художні ситуації, що вимагають розкодування. Це спонукає реципієнта самостійно дошукуватися смислу, аналізувати мистецький твір в культурно-історичному контексті, прочитувати ідейні підтексти і в такий спосіб формувати власний погляд на світ та осмислювати себе в ньому. Ця теза особливо актуалізується з точки зору теорії тексту як відкритої багаторівневої структури, що піддається множинній інтерпретації і в такий спосіб дозволяє читачеві пізнати художню ситуацію відповідно до власної життєвої траєкторії.

З погляду розвитку критичного мислення особливо плідним видається вивчення художньої літератури кінця XIX – початку XX століть з її розмаїтим філософським підґрунтям, тяжінням до індивідуалізму, зосередженістю на внутрішньому житті людини, неоднозначністю проблематики.

Суспільні зрушення, що стали передумовами виникнення модернізму як комплексу мистецьких явищ, в певній мірі співвідносні з актуальними світовими тенденціями: стрімка індустріалізація, науково-технічний прогрес, соціальні конфлікти і як наслідок – постійне відчуття нестабільності, невизначеності буття. Ці процеси стали також об'єктом мистецтва того часу, яке відображало розгубленість і незахищеність людини, зануреної в хаос і змушеної звернутися вглиб себе з метою пошуку опори. Амбівалентний герой літератури доби раннього модернізму, конфлікти, якими він оточений, колізії його власної душі стають добротним матеріалом для глибокого осмислення онтологічних питань. Художні характери, змодельовані І. Франком, М. Коцюбинським, В. Стефаником, Лесею Українкою, О. Кобилянською, В. Винниченком, М. Яцковом, В. Пачовським та ін., виразно демонструють двоїстість людської природи, відносність істин та цінностей, а відтак – спонукають реципієнта до критичного осмислення порушених авторами питань.

За спостереженням І. Франка, для митців-модерністів «головна річ людська душа, її стан, її рухи в таких чи інших обставинах, усі ті світла й тіні, які

вона кидає на ціле своє оточення залежно від того, чи вона весела, чи сумна» [Франко 1982, с. 108].

Така специфіка літератури доби модернізму сприяє рефлексивності сприйняття художнього світу, самоглибленню читача, а фахове вивчення її кращих зразків на заняттях з історії української літератури в закладах вищої освіти розвиває здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати гіпотези; відсутність єдино правильної інтерпретації спонукає доводити власну думку, толерантно вести дискусію, стимулює гнучкість мислення, формує навички емпатії, емоційного інтелекту – критичного мислення в цілому.

За твердженням дослідниць Н. Нестеренко та О. Драгінди, «критичне мислення не тільки нерозривно пов'язане із розвитком навичок мислення високого рівня, але й сприяє формуванню особистості, важливих цінностей, власної моделі поведінки» [Нестеренко Н., Драгінда О. 2022, с. 83].

У світлі зазначеного вище література доби раннього модернізму завдяки своїй своєрідній оптиці служить добрим інструментом для дослідження психології особистості, а її вивчення через дискусійні форми роботи на заняттях у ЗВО сприяє розвитку здатності здобувачів освіти мислити критично.

Отже, інтерпретація художніх творів українського модернізму завдяки багатозначності смислів, множинності прочитань, суперечливій проблематиці, амбівалентності образів є ефективним засобом розвитку критичного мислення студентів-філологів.

Список використаних джерел:

1. Нестеренко Н., Драгінда О. Читання художніх творів як засіб формування умінь критичного мислення студентів-філологів ЗВО. *Ars linguodidacticae*. 2022. Вип. 9. С. 81–101.
2. Франко І. Старе й нове в сучасній українській літературі. Зібрання творів : у 50 т. / редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін. ; АН УРСР, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. Київ : Наукова думка, 1976 – 1986. Т. 35 : Літературно-критичні праці (1903-1905) / ред. тому П.Й. Колесник ; упоряд. та комент.: Н.О. Вишневська, М.С. Грицюта. 1982. С. 91–111.
3. Хом'як І. Розвиток критичного мислення у студентів-філологів. *Українська мова і література в школі*. 2019. № 1. С. 2–7.

		Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
2	Артюх В'ячеслав Олексійович	кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
3	Атаманюк Зоя Миколаївна	доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
4	Балазюк Оксана Юріївна	кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету
5	Біліченко Павло Геннадійович	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
6	Бойцун Ірина Євгеніївна	кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри літературознавства і східної філології Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
7	Борзунов Юрій Леонідович	старший викладач кафедри автомобільного транспорту та логістики Національного університету «Одеська політехніка»
8	Бугайчук Світлана Анатоліївна	кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник інституту фізики Національної академії наук України
9	Бухнієва Олена Анатоліївна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного та образотворчого мистецтв Ізмаїльського державного гуманітарного університету
10	Васильєва	асистент кафедри германської філології та

training system in a practical dimension	мислення у систему професійної підготовки у практичному вимірі	
Bohdan Vovk Critical thinking as a necessary component of the professional competence of a modern vocational education teacher	Вовк Богдан Критичне мислення як необхідна складова професійної компетентності сучасного педагога професійного навчання	39
Mariana Votkanych Development of critical thinking of philology students through the interpretation of a literary text in classes on Ukrainian literature of the modernist era	Вотканич Мар'яна Розвиток критичного мислення студентів-філологів через інтерпретацію художнього тексту на заняттях з української літератури доби модернізму	44
Yurii Hapon Developing critical thinking of future horticultural specialists in the process of monitoring urban green spaces	Гапон Юрій Розвиток критичного мислення майбутніх спеціалістів садово-паркового господарства у процесі моніторингу міських зелених насаджень	47
Anna Harmash, Vitalii Nazarenko The role and importance of critical thinking in the training and professional activities of specialists in the specialty "forestry"	Гармаш Анна, Назаренко Віталій Роль та значення критичного мислення в підготовці та професійній діяльності фахівців спеціальності «лісове господарство»	51
Natalia Hediikova Formation of critical thinking of higher education students in the process of studying socio-political disciplines	Гедікова Наталія Формування критичного мислення здобувачів вищої освіти у процесі вивчення суспільно-політичних дисциплін	55
Anatolii Hlushkovetskyi Developing critical thinking among higher education students when studying historical informatics	Глушковецький Анатолій Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти при вивченні історичної інформатики	58
Nataliia Hordiienko Critical thinking as a factor in the effectiveness of psychological	Гордієнко Наталія Критичне мислення як чинник	61